

Bergen op Zoom
Gemeente Archief

Ordonnantie-boek La G(1442-1545)
Inv.No.157
Fol.17vso

Ordonnantie op de 'weecmerct' van 3 November 1461

Item de ballieden selen staen met hueren ballen over de brugge
voir meester Arents Goes huus neffens de Grebbe ter
heymelicheit waerts. Wie dairaf insgelijcx bevonden werde
de contrarie gedaen hebbende souden verbeuren telken
18 groten brabantse

Ordonnantie-boek La F(1442-1520)
Inv.No.158
Fol.29 & 29vso

Van den caetsspelle - 2 Augustus 1472

De selve Drossaet Schouteth Borgemeesters
ende Schepenen hebben voort gheordonneert
ende met vonnisse gevesticht als boven:
dat van nu voirtaene nyemand, wye hij
sij, openbaer rimetten (permetten ?) oft caetsspelen
binnen der stadt van Berghen houdende,
caetsballen duerder oft meer en sal
moghen vercoopen, noch de caetschers oft
yemandt anders, dye teghens henluden
duerder moghen coopen dan t stuck

3 groten brabantse gelts, elck op te
verbuerte van 20 schellingen zwerte

Ende daeraff wil men, dat nyemandt
heymelijcke compositie nocht overdracht
en maecke, noch speelders, nocht de
ghene dye de caetsspellen houden, elck
opte gelijcke verbeurte, telcken als daer aff
de contrarie bleke.

Voort ten slote: oft men bevonde dat de
ghene, dye de caetsspelen houden ende ballen
vercoopen, de sesse ballen van eenen
stuyver ende voort doirrgaens niet
alsoo goet en leverden voir de caetsers
als sij plegen de viere om eenen stuyver,
dat men modereren sal bij coomans ende
andere. Hen des verstaende, dat sij
daer aene verbeuren sullen telcken
alsmen de contrarie daer af bevint

20 schellingen zwerte

Ende sal van allen desen de Schouteth
moghen nemen ende begeeren eedt vande
ghenen daer hij't op vermoet.

Item dat de ghene, dye de bolhoven
oft caetsspelen binnen der stadt van
Berghen houden, geen plaetsegelt vanden
caetsers en sullen moghen nemen, noch
caetsers henlieden 'tselve of't plaetsegelt
gheven. Elck opte verbeurte alsoo dicke
daer aff contrarie bevonden werdde
van

20 schellingen zwerte

Gepubliceert ende vuytgeroepen opten 2en
dach augusti anno 1472. Present Schouteth Block,
Zwijnen ende Sevenhoven schepenen

Bergen op Zoom
Gemeente Archief

Registers van Procuratien en Certificatien

Inv.Nr.R.290
fol.116

28 april 1475

...geloifde Peter Alste(e)n balmaker.....
te betalenen Willeme Woutersss van Beyeren
30 scell(£ ?)gr.vl. ende die te voldoen met
groten hasairts ballen,elke weke 300 ballen,
ingaende in maendage naestcomende,
ende elc hondert daer af gerekent voer
14 gr.vl.,ter tijt toe,dar de somme gezonden
wesen zal.

Bergen op Zoom
Gemeente Archief

Registers van Procuratien en Certificatien

Inv.Nr. R 301

fol. 136

6 juli 1486

procuratie van Symone Janss lynenwevere

Eisdem anno et die present scepenen ondergescr. Constituit Catlijne Aernts dochter van Steenbergen weduwe van wijlen Nout Corneliss als coopwijff in procuratem Symone Janssone, voersprake, ad ipsum nomine et per ipsa te heysschen, te gecrigen, te innen te manen, op te bueren, en t'ontfangen alsulcke 24 schellingen groten brabantse gelts als haer Jan van den Stapele cledermaker oft sijne huysvrouwe nu schuldig is ende tachter is uit saecke van comenscapen van ballen die des voirs Jan van den Stapelens huysvrouwe tegens Catlijne voirs andertijts gecocht heeft zoo wij verstonden. Ende op dats noot sij te rechts daeromme te plegen in aanleggen ende in verweren, clachten, hachteren, arrestacien ende ende verwynningen, dagen van betalingen te ghevenen, accoort ende compositie te makenen, quiterende d'ander cump presenta te sebstituendi et qualis etc. prestens etc. sub obligatione salvonta et revocatione sonder argelist. Testes Peter Zwynaert ende Arnout Henricxsoen scepenen.

Bergen op Zoom
Gemeente Archief

Registers van Procuratien en Certificatien

Inv.Nr.R 306
fol.92

17 februari 1495

....Niclaus Bau, gheboren van Wouwe, wettich sone van
wijlen Henricx de Cupers, nu ter tijt woenende te Parijs, ...
ballemaker,

De Markies van Bergen op Zoom wordt gewond door een colfbal.

Op 28 april 1566 wordt Jan IV van Glymes, 2e Markies van Bergen op Zoom (1528-21/5/1567) tijdens een wandeling met Filips graaf van Horne in de voortuin van het paleis te Brussel van de Landvoogdes Margaretha, hertogin van Parma, aan het scheenbeen getroffen en verwond door een houten colfbal, geslagen door George, heer de Ligne, die daar met enige andere edelen een partij colf speelde.

Hij was toen juist met Floris de Montmorency, heer van Montigny door het Verbond van Edelen uit hun midden aangewezen om naar Madrid te reizen, teneinde aan Koning Philips II te verzoeken de plakkaaten in te trekken.

Het ongeluk veroorzaakte een ernstige open wonde aan het been en veroorzaakte uitstel van het vertrek naar Spanje. Op 1 juli vertrekt Jan van Glymes per koets uit Brussel nadat Montigny reeds op 29 mei is vertrokken. De wond bezorgt hem op reis veel last.

Op 21 mei 1567 overlijdt Jan van Glymes te Madrid, gedeeltelijk aan de gevolgen van het ongeluk, gedeeltelijk aan een nieraandoening die hij reeds eerder had. (Tegen Montigny is daarna een proces aangespannen waarin hij ter dood veroordeeld werd en te Madrid geexecuteerd).

Het stoffelijk overschot van Jan van Glymes is per schip overgebracht naar Bergen op Zoom waar het op 1 september 1567 plechtig wordt begraven in aanwezigheid van de hertog van Alva, Lamoraal graaf van Egmond, de hertog van Aerschot, de graaf van Arenberg en de heer van Berlaymont.

JAN IV VAN GLYMES

(Schilderij aanwezig op het stadhuis te Bergen op Zoom)

foto: P. Bakker

Bergen op Zoom

Aantekening bij het
Register van Procuratien en Certificatien, fol. 100vso
Inv. Nr. 393

Hierbij is de volgende berekening te maken:

1 Brabants pond = 469,098 gram

3000 pond 'balhaers' waren dus : 1407,294 kg.

Het gemiddelde gewicht aan haar per bal stellende op 35 gram
is dit vulling voor ruim 40.200 ballen

De aankoper had nog meer nodig!

De productie per ballenmaker stellende op 12 ballen per dag
op 300 dagen per jaar komt men op een jaarproductie van
3600 ballen per man per jaar. Met deze aankoop alleen al konden
dus 11 man te Steenbergen één jaar lang aan de gang worden
gehouden.

Bergen op Zoom
Gemeente Archief

Ordonnantie-boek La G (1442-1545)

Inv.Nr. 157

fol 330vso

12 februari 1540

opten 12en february bij mijnen genadigen here
gegundt heren Claes balmaeker de erve vande veste
achter zijnen hof fûts heer Karel 6 schellingen

Registers van Procuratien en Certificatien

Inv.Nr.R 313

fol 130

9 mei 1502

Recognitie tusschen Cornelise tymmerman ter eenre
tegens(rest doorgehaald)

Eisdem anno et die pnt(present) scepenen naebescreven. Bekende Cornelis Janss tymmerman dat hij vercocht heeft wel ende wettelic Clause Laureyss cooman veertich duysent kaetsballen te 13 groten vlaams elck hondert gerekent die hij met Jacobe van der Zijpen Anthuenisse Clauss vleeshouwere als borge geloeft heeft te leveren den voirs Claus Laureyss bynnen der stadt alhier in desen tegenwoordigen Sinxenmerct ende Claus Laureyss als principael ende Anthonis Clauss vleeshouwer Jacob van der Zijpen voirspraken als borge beyde voir scepenen nabescreven comparerende geloefden te betalen den voirs Cornelise Janss nae dien dat hij geleverd hebben sal de voirs penningen elcken hondert te xiii gr. vlaams bynnen de Paeschmerct ext... des geloefden Claus Matheeusen ende Hubrecht Matheeusen gebroeders oic voir den selven scepenen comparerenden den foirs Cornelis Janss hieraff scadeloes te quiterenen ende t'ontlastenen elck voir een derdendeel. Alle verbintnisse van hen selven ende van alle hueren goeden etc. zonder ergelist. Testes Henric~~x~~en ende Bouwens scepenen.

Bergen op Zoom
Gemeente Archief

Registers van Procuratien en Certificatien

Inv.Nr.R. 326 II

fol 13vso

5 maart 1518

Cornelis Willemss arbeydere

Eisdem anno et die present scepenen naebescreven geloefde
Cornelis Willemss cordewagencruydere te leveren Jacobe
Laureysss balmakere 300 min 25 caetsballen tusschen
dit ende Ommeganckdach van de generaelde processien etc oft
5 scellingen daer voere sonder dinge, dagingen enz toecomende van
gelijcke ballen zonder erglist. Testes Crompvliet ende Jacob Janss
scepenen.

Bergen op Zoom
Gemeente Archief

Registers van Procuratien en Certificatien

Inv.Nr. R 326 II

fol 15

11 maart 1518

Claus Laureyss balmakere

Eisdem anno et die present scepenen naebescreven. Bekende Claus Laureyss balmaker wonende tot Steenberghe dat hij in betaling van den coope van zekere erve die hij t'anderen tijde gecocht heeft tegen Cole Janss woonende ter Moerstraten, den selve Cole getransporteert ende overgedragen heeft de somma van zes ponden vleems gelts die hem Cornelis Mathijss cruyenier met zijnen hantekening bekent ende verleden heeft ter zake van ballen die selve Claus Laureyszone gelijc dat bleec bij den selve obligacie. Renunchierende ende vertiende derselver obligacie metter sommen daer inne begrepen tot behouff van den voers Cole. Bekennende claerlic etc. gelovende voortaan deselve Claus Laureyszone zoe ver de aenbetalinge van der selver obligacie eenich gebreck viele oft dat deselve obligacie nyet deuchdêlic bevonden werdde, dat hij in dien gevalle geloeft heeft den selven Cole te restitueren ende te betalen zijn erffpenningen achtervolgende den coope, ten dagen zoe die vervallen zullen, op te verbintnisse van hem selven ende al zijn goeden etc. zonder arglist. Testes Oyenbrugge ende meester Henrick Bouwens scepenen.

Registers van Procuratien en Certificatien
Inv.Nr.R.393

Fol.100 vso - 101

14 november 1524

ten versuecke van Michiel Jacopss ballemakere

Jacob de balmakere en Willem Jooss tymmerman beyde onse ingesetene poorters jurarunt eendrachtelick dat zij in de paaschmerct lestleden oft daer omtrent vergadert waren ten huuse geheeten die Roode Thoren, aldaer zij hoorden en zaghen dat Mels Claissone woonende inde stadt van Steenberghe cochte tegens den voirs Michiele drie duysent ponden balhaers, thondert voor 20 schellingen, te leveren te bamisse doen naescommende ende nu lestleden, ende dat die comenscap dueghdelic alsoo geschiet is. Ende dat de voirs Mels Claiss begheert heeft corts daer nae int selve gelach noch te coopen drie of vier duysent haers, zeggende dat nyet ter pijnen weert en ware om de voirs comenscap te reysene tot t sHertogenbossche daer men 't haer coopt hed t soude een moeyssel doen. Op welcke woerden sij deponenten antwoorden dat genoeg gecomschap was, ende dat de voirs Mels noch emmers /-en coopen woude en nyet af en liet, dwelcke aenmerkende de voirs Michiel Jacopss zeyde dat hij den voirs Melcior Clauss alnoch vercochte 2 duysent balhaers, daer op Mels vraeghde hoedat hij die loofde daer af de hondert ende Michiel antwoordende seyde 22 schellingen, ende dat daer op de voirs Mels antwoerde ic salse u betalen. Vercleerden alnoch de selve deponenten, dat zij daer nae op een andere tijt vergadert sijn geweest ten versuecke van de voirs partie op de voirs comenscap te nyete te doen ende dat zij de selve partijen nyet en accordeerden.

Item dat nae die voirs leste comenscap vanden hare, de voirs Mels Claess dede noch twee comenscappen tegen Michiel de Costere van Steenberghe van 25 veertelen rogx, de veertel tot 22 schellingen ende noch van 25 veertelen rontsaets, de veertel tot 40 stuvers, op welcke comenscape de selve Mels verleyde int gelach 16 Schellingen. De voirs Jacob de balmaker tuychde bij eede alsboven alleen dat hij ende de voirs twee partijen waren vergadert met eenen genaempt Lenaert de Zaergiewevere woonende tot Antwerpen om de voirs partijen te veraccorderen ende deselve comenscap vanden hare te nyete te doen. en seyde daer af een seggen dwelckx Mels Clauss nyet gehouden heeft. Ende de voirs Willem Jooss vercleerde oic alleene alnoch hem kenlic zijnde dat de voirs Michiel vercoopere heischte den voirs Mels coopere van roucoope(?) 4 duysent haers, daer op Mels boot 200 2 hondert dwelck de vercooper nyet doen en woude, ende daer op zijn zij gescheyden. Passatum bij Mera coram Overstege ende Delf scepenen opten 14en dach novembris anno (15)24

Inschrijvingen in Poorterboeken

<u>Datum</u>	<u>Naam</u>	<u>Beroep</u>	<u>Herkomst</u>	<u>Gilde</u>	<u>Borg</u>
26-11-1428	Cornelis Boele	balmaker			Jacob de Balmaker
11-10-1476	Lambrecht Jansz	wever			Coman Jan de Clerck
14-10-1485	Jan Hermansz	balmaker		Koopmansg.	Feuwen Block
17-2-1495	Nicolaas Saus	balmaker	Steenbergen	Koopmansg.	Willem Joosz, timmerman
9-5-1505	Jan Clausz	balmaker		Timmerlieden	Michiel Jacobsz
16-8-1510	Michiel Jacobsz	balmaker			" " balmaker
26-1-1515	Cornelis Willemsz	arbeider	Steenbergen	Arbeiders	Jacob Laureysz
16-1-1517	Mercelis Willemsz	balmaker			balmaker
19-4-1521	Jasper Jansz		Steenbergen		

BERGEN OP ZOOM

- 1428 26/11 Cornelis Boele, balmaker wordt poorter
- 1475
1476 11/10 Jacob de balmaker is borg voor het poorterschap van
Lambrecht Jansz, wever
- 1485 14/10 Jan Hermansz, balmaker, wordt poorter, Koopmansgilde
(borg: Jan de Clerck, coopman)
- 1486 Jan van den Stapele en zijn huysvrouw zijn kopers
- 1495 van ballen uit Steenberg
1502 Cornelis Janss, tymmerman is verkoper van ballen
(woont 1518 te Moerstraten ?)
- 1502 Claus Laureyss, coopman is koper van ballen (woont
1518 te Steenberg ?)
- 1505 9/5 Jan Clausz, balmaker, wordt poorter, Koopmansgilde
(borg: Eeuwen Block)
- 1510 16/8 Michiel Jacopss, balmaker, wordt poorter, Timmerliedengilde
(borg: Willem Jooss, timmerman)
- 1515 26/1 Cornelis Willemss, arbeider (en balmaker) van Steenberg
wordt poorter (borg: Michiel Jacopss, balmaker)
- 1517 16/1 Mercelis Willemss, balmaker, van Steenberg (broer van
Cornelis?) wordt poorter, Arbeidersgilde, (borg:
Michiel Jacopss, balmaker)
- 1518 5/3 Jacob Laureyss, balmaker, is koper van ballen van
Cornelis Willemss
- 1521 19/4 Jasper Janss (balmaker ?) van Steenberg wordt poorter
(borg: Jacob Laureyss, balmaker)
- 1524 Michiel Jacopss, balmaker, is verkoper van 3000 pond
balhaar, waarbij getuigen zijn: Jacob (Laureyss ?) de
balmaker en Willem Jooss, timmerman
- 1540 Claes balmaker, wordt huurder van een erf langs de vest
(om er zijn balhaar te wassen?)

MOERSTRATEN

- 1518 11/3 Cornelis Janss, timmerman is verkoper van ballen
(waarschijnlijk dezelfde Cornelis Janss, timmerman
die in 1502 te Bergen op Zoom gevestigd was en toen
ook al ballen verkocht)

Bergen op Zoom

Aan de tolwacht van de Tol van Iersekeroord werden voor de uitvoer van ballen betaald:

Koude Markt	1486	In Per Bolle	ca 6.000
		Ritsaert Clays 1 vat ballen.....	6 gr.
Paaschmarkt	1487	In Hanne Maes	ca 20.000
		Jan Berke, 2 pype ballen,	
		Thomas Wynans man.....	16 gr.
Paaschmarkt	1494	2 vaten ballen	ca 12.000
Koude Markt	1494	4 vaten ballen	ca 24.000
Paaschmarkt	1495	2 vaten ballen	ca 12.000
Paaschmarkt	1496	2 vaten ballen	ca 12.000
Koude Markt	1496	3 vaten ballen	ca 18.000
19 november	1519	Vaardigt Karel V een Ordonnantie uit op de Zeeuwsche Tol. In het daarin opgenomen tarief staat o.m.:	
		Ballen, caetsballen, een smal tonne.....	2 gr.
			ca 2000

Dr. W. S. Unger
De Tol van Iersekeroord
Martinus Nijhoff, 's Gravenhage, 1939

1475 balmaker

zal Willem Klouters van Beyerum
wekelijks 300 ballen breven (5 man-eken?)
à 14 gr. vl. per 100 tot een totaal-
bedrag van 30 schellingen gr. vl.

Cathijne Arendsdr.
weduwe van Noud Corneliss

Steenbergen

Coopsijff

1486 verkoopske van ballen

Niclaus Bau
zoon van wijlen Henrick de Cuyers

Parup

geboortig van woud
ballemaker

Cornelis Boele

Bergen op Zoom

balnater

26-11-1428 poorter

Claes balnater

Bergen op Zoom

1540

huurder van land langs de veste
(om balhaas te wassen?)

Melchior Claess

Steenbergen

1524

keper van balhaas

Willem Wouters van Beyeren Bergen op Zoom

1475 koper van ballen van Peter Alste(e)n

Jacob de balnaker

Bergen op Zoom

1478 bag van het poorterschap van
Lambrecht Jansz, Weyer

Jacob (Laureys) de balnaker Bergen op Zoom

1524 getuige bij een transactie in balhaar

Jan Clausz

Bergen op Zoom

balnaker

9-5-1505 poorter Koopmansgilde
borg: Peunven Block

Jan Hennansz

Bergen op Zoom

balnaker

14-10-1485 poorter

Koopmansgilde
borg: Jan de Cleek, koopman

Michiel Jacopss
balnaker

Bergen op Zoom

16-8-1510, poorter, Timmerlieden-gilde (borg:
Willem Joss, timmerman)

26-1-1515, borg voor het poorterschap van
Conielis Willems, arbeider (en balnaker)
van Steenbergen

16-1-1517 borg voor het poorterschap van
Melchiel Willems, balnaker
van Steenbergen, Arbeidersgilde

1524 Verkooper van 3000 pond balhaar
aan Melchior Claess te Steenbergen

Cornelis Jansz

Bergen op Zoom

tyimmerman

1502

verkoper van ballen

11-3-1518 ? wonende te Miersteden
verkoper van ballen

Jasper Jansz

Bergen op Zoom

19-4-1521 van Steenberghe

beg: Jacob Laureys
ballmaker

Willem Joos

Bergen op Zoom

tyimmerman

1524 getuige bij een transactie in balhaas
16-8-1516 beg voor het porterschap
van Michael Jacobs ballmaker

Claus Laureys

Bergen op Zoom

Coopman

1502

koper van ballen

1518 balmaker te Steenberghe

koper van ballen

Jacob Laureys

Bergen op Zoom

balmaker

5-3-1518

koper van ballen van
Cornelis Willems

19-4-1521

borg voor Jasper Jansz poorter-
schap (van Steenberghe)

(zie ook: Jacob de balmaker)

Jan van den Stapel

Bergen op Zoom

kleermaker + zijn huisvrouw

1486

koper van ballen

Cornelis Willemsz.

Bergen op Zoom

26-1-1515 arbeider (en balnaker)
" poorter v.B.o.Z. met als borg
Michiel Jacobs, balnaker
5-3-1518 arbeider & erdwagenerijser
verkoop van ballen
aan Jacob Kawreys
balnaker

Mereelis Willemsz

Bergen op Zoom

balnaker van Steenberghe

16-1-1517 poorter
Arbeidersgilde
borg Michiel Jacobs
balnaker